

которых и исследования вопросов их взаимодействия является необходимым условием научного обеспечения деятельности по противодействию коррупции.

Ключевые слова: *коррупция, преступность, коррупционная преступность, причины и условия преступности, борьба с коррупцией.*

Politova A.S. Corruption criminal activity in Ukraine: State and Trends

The essence of corruption criminal activity has been researched in the article. The analysis of existing approaches to the definition of corruption and corruption crimes has been done. International and national acts as for these categories are considered. General criteria and features put by a legislator as a basis of corruption crimes classification have been defined.

The author concludes that the definition of corruption crimes must be done considering the factors, affecting the crime, according to their importance, and to the extent of their relationship with each other and groups of most significant phenomena.

The basic components of criminological characteristics of corruption crime and their features have been identified in the article. Corruption offenses are characterized by such typical indicators as its status, structure and dynamics.

The level of corruption in Ukraine according to the results of International public organizations analysis has been noted.

The author analyzes the crime rates for 2012, 2013 and 2014 and concludes that the criminal and legal statistics does not reflect the actual amounts of these crimes, because of the imperfection of statistical records, high latency, the difficulty of detection and low effectiveness of the special authorized entities in combating corruption.

The analysis of causes and conditions of corruption crime has been done; their main features and the impact on the determination of criminal activity have been established; the influence of criminal factors on the level of corruption crime and some offenses has been determined.

It has been concluded that corruption crime is the result of criminal and noncriminal factors systems crossing. The detection and investigation of their interaction is a prerequisite condition for scientific support of activities in combating corruption.

Key words: *corruption, criminal activity, corruption crime, the causes and conditions of crime, combating corruption.*

УДК 343.9:343.35

Г.Л. Шведова

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті з'ясовано важливість дослідження проблеми протидії політичній корупції в Україні, визначено відповідну систему провідних заходів антикорупційної діяльності, яка має ґрунтуватися на принципах «політичної нейтральності» посадовців, їх професійності, інститутах політичної відповідальності, розвинутого парламентаризму, високому рівні політичної культури службовців.

Ключові слова: *політична корупція, протидія, антикорупційна діяльність, політична культура.*

Постановка проблеми. Останнім часом проблема корупції набуває все більше політичного значення. Важливість дослідження політичних аспектів корупції підтверджується й тим фактом, що протидію корупційним злочинам визнано головним політичним завданням держави. Установлено, що політична корупція виступає загрозою функціонування публічної влади, верховенства закону, соціальної справедливості [1, с. 115]. За сучасних умов корупцію у сфері політики можна вважати паралельним державним утворенням тільки в тіньовому його вимірі. Визнано, що корупція може виступати засобом реалізації політичного інтересу, коли влада забезпечує прикриття корупції й дозволяє уникнути кримінальної відповідальності. У зв'язку з цим постає необхідність з'ясувати актуальні питання протидії політичній корупції в сучасній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження політичних аспектів протидії корупції внесли такі вчені, як А. П. Закалюк, М. І. Мельник, О. М. Костенко. Але подолання найнебезпечніших форм політичної корупції залишається невирішеним питанням і сьогодні.

Формування цілей. Тому вивчення актуальних аспектів протидії різним формам політичної корупції постає важливим завданням сучасної антикорупційної політики й становить предмет цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить досвід історії, Україні досталась у спадщину тотально корумпована влада, адже ще з часів Київської Русі влада трималася на зловживаннях і хабарах, а Російська імперія взагалі вважалася найкорумпованішою державою світу, та й після подій 1917 року, незважаючи на обіцянки покінчити з хабарництвом і досягнення певних успіхів на перших етапах, усе більше створювались умови для відродження корупції, яка стала невід'ємною ознакою радянської влади, адже євроазійська схильність влади до корупції залишилася незмінною.

Оцінка історичних подій в Україні за останні десятиріччя дає підстави стверджувати окремим ученим, що якщо під час розпаду СРСР корупція тільки набирала силу, то в нових державах, у тому числі і в Україні, вона стала нормою життя, просякла всі сфери суспільних відносин [2, с. 65].

Поряд із цим С. Дж. Пундей зауважив, що в країнах, що перебувають у процесі політичного становлення, спостерігаються найбільш небезпечні форми корупції [3, с. 63].

У зв'язку з цим особливої уваги заслуговує аналіз політичної корупції. За оцінками авторитетних аналітичних служб політична корупція вважається головною причиною політичних криз у країні й перешкодою для реалізації шансу на здійснення внутрішньої модернізації й наближення до європейських стандартів. Визнано, що найбільш вразливими до політичної корупції виявились органи, які мають бути першими в протидії – суди та правоохоронні органи. Поряд з цим висловлюються думки,

що політична еліта в Україні не готова сприймати некорумпований стиль політичної поведінки й реальну протидію політичній корупції. У широкому розмінні політичної корупцією визнається «зловживання політичною владою для приватного блага» [4].

Більшість учених виділяють два види політичної корупції: відхилену поведінку, яку поділяють, зокрема, на політичний патронаж, клієнталізм, «покупку голосів» та злочин, до якого відносять підкуп. Політична корупція має свої особливі форми. Так, до проявів політичної корупції, на думку аналітиків Центру Разумкова, можна віднести вихід народних депутатів з політичних сил, за списками яких вони були обрані, і створення ними власних партій. Таким чином, можна зробити висновок про те, що значна частина політичних партій в Україні від початку створюється в умовах політичної корупції й для досягнення відповідної мети [4]. Поряд з цим А. О. Сафоненко до форм політичної корупції відносить: політичний протекціонізм, політичну спекуляцію, політичну та адміністративну підтримку недержавних підприємств, використання адмінресурсу під час проведення виборчої кампанії, підкуп, переслідування опонентів [5, с. 71].

Особливістю політичної корупції є мотивація у вчиненні таких дій. Корупціонери вдаються до таких дій або з метою збагачення або з метою здобуття, збереження або розширення політичної влади. В останньому випадку використовуються такі засоби, як купівля політичної підтримки та лояльності через фаворитизм, клієнталізм, купівлю голосів. Також тут може відбуватися маніпулювання контрольними, наглядовими та правоохоронними інституціями для забезпечення власної безкарності, купівля рішень органів влади [6, с. 181]. Але, поряд з цим, на думку окремих західних дослідників, наявність елемента матеріальної зацікавленості, вимірюваної у грошовому еквіваленті, є обов'язковим елементом політичної корупції. Окрім цього, висловлюється думка, що «певні види діянь, які можуть мати ознаки політично корупційних, наприклад, призначення на посади в органах влади представників опозиції з метою стимулювання відповідної політичної сили до підтримки владної команди, можуть бути здійсненні в повній відповідності до існуючих правових норм і процедур, хоча їх корупційний зміст може й не приховуватися» [4]. Отже, висновок про те, що певні прояви політичної корупції можуть не передбачати юридичної відповідальності, а лише політичну чи моральну, що значно ускладнює процес протидії їй, знаходить своє підтвердження.

До засобів протидії політичній корупції передусім можна віднести підвищення рівня професійності посадовців, адже з огляду певних висновків, зокрема, А. О. Сафоненка [5, с. 44], можна стверджувати, що від рівня професійності залежить рівень добросовісності, а відповідно, і рівень їх політичної культури, і рівень поширеності корупції.

Окрім цього, слід звернути увагу на принцип позапартійності професійної служби, який проголошено в законодавстві більшості зарубіжних країн, що, з одного боку, слугує неупередженості в діяльності службовців і виступає однією з важливих засад професійної етики службовців, а з іншого – створює умови для нейтралізації політичних причин корупції взагалі. Його зміст полягає в обмеженні впливу на публічних службовців при виконанні ними службових обов'язків окремих партій, політичних рухів чи громадських організацій і в обмеженні використання публічної служби для політичної кар'єри, зокрема залученні підлеглих до передвиборчої кампанії, що є характерною ознакою і часто використовується при проведенні виборів в Україні [2, с. 44].

Реалізація задекларованих антикорупційних стратегій у державі зусиллями провідних політичних інститутів і залучення їх до здійснення загальнодержавної антикорупційної політики через свої представництва на місцях дасть змогу отримати високі показники антикорупційної діяльності по всій країні в цілому та ефективно протидіяти політичній корупції. Призначення і роль політичних партій у житті суспільства дозволяє переконатися в необхідності їх залучення до цього процесу. Адже, реалізуючи антикорупційні ініціативи через своїх представників у владі, політичні партії мають усі необхідні важелі впливу на здійснення політичного курсу держави в цій сфері, передусім, через законотворчу діяльність, засоби поширення інформації і впливу на громадську думку. Однією з основних функцій політичної партії, з огляду свого призначення, визнано забезпечення необхідного зв'язку між тими, хто здійснює політичне керівництво та всіма іншими громадянами. І такий зв'язок має стати провідником реалізації антикорупційної політики в Україні. Виникає тільки питання дотримання засад оголошеного антикорупційного курсу в програмах політичних партій і реалізації його засад на практиці, коли вони не лишаються на папері, а знаходять своє втілення на практиці.

Розглядаючи інститут політичної відповідальності представників влади за корупційні злочини, слід звернути увагу на можливі підстави його застосування. Передусім тут слід відмежовувати політичну відповідальність від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів, тобто політичну від юридичної складової цієї проблеми. Правосуддя має будуватися на принципі рівності всіх перед законом, коли високопосадовці несуть кримінальну відповідальність нарівні з іншими громадянами в разі скоєння ними будь-якого злочину, у тому числі й корупційного. З іншого боку, за прийняття неправомірного політичного рішення має наставати політична відповідальність, зокрема усунення особи з посади в порядку імпічменту, а криміналізація таких політичних

актів визнається недопустимим з огляду суті інституту політичної відповідальності. Інакше такі дії вважатимуться політичним замовленням.

Політичні аспекти протидії корупції також слід розглядати у площині максимальної прозорості виборчих процедур. Створення таких умов слід реалізовувати не тільки через офіційних спостерігачів на виборах, а й через неупереджені виборчі комісії зі складу як партійних, так і позапартійних громадян. Саме позапартійність, на наш погляд, буде сприяти забезпеченню чесних виборчих процедур.

У зв'язку з цим не останню роль тут відіграють ЗМІ, які мають, як відомо, великий вплив на формування суспільної думки. З одного боку, вони можуть відігравати роль стримуючого фактора поширення корупції, висвітлюючи реальний стан речей щодо рівня корупції в суспільстві, кола її учасників, результатах протидії цьому явищу, тим самим розширюючи рівень обізнаності громадськості з цього питання, та, з іншого боку, можуть самі потонути в корупції та бути настільки заангажованими, щоб виступати лише важелями впливу на свідомість громадськості в руках заможних та впливових чиновників. У цьому випадку вони можуть містити замовні матеріали на політичних опонентів та замовчувати відомості щодо протизаконної діяльності справжніх корупціонерів та іншими засобами використовуватися в технологіях боротьби за владу. Тому відкритість та незалежність ЗМІ також виступає важливим чинником у процесі антикорупційної діяльності.

ЗМІ є одним зі стратегічних чинників у протидії політичній корупції, у літературі навіть їх ототожнюють із «четвертою» владою в державі, надаючи цьому інституту важливе значення у здійсненні політичних процесів у державі. Окремі фахівці стверджують, що інформаційні інститути впливають на політичну свідомість і політичну діяльність через ЗМІ, систему освіти [3, с. 26], через що програмується майбутня політична поведінка громадян. У разі втрати контролю суспільства над ЗМІ, корумповані групи можуть захопити ЗМІ й використати їх для формування потрібної їм громадської думки. У цьому разі ЗМІ можуть стати чинником, що сприяє поширенню корупції в суспільстві.

Маніпулювання громадською думкою в угоду певним клановим інтересам можна вважати проявом політичної корупції. На думку окремих фахівців, сприяє цьому процесу існує спрямування шляхів партійного будівництва, що не завжди відповідає потребам розвитку України. Ознаки такого будівництва визначено в літературі. До них, зокрема, відносять «містечковий» світогляд партій, порушення формування класичної партійної схеми: інтереси населення – партія як виразник цих інтересів – участь у владі або опозиції, абстрактні партійні ідеології [2, с. 54].

Цьому б сприяло й застосування інших засобів протидії політичній корупції, зокрема обмеження інституту депутатської недоторканності. Адже, як свідчить досвід, досить часто цей інститут використовується не за призначенням, унаслідок чого виникає можливість у злочинців уникати відповідальності за скоєні злочини, прикриваючись депутатським імунітетом. Зняття депутатської недоторканності з народних депутатів буде слугувати дієвим засобом протидії корупції.

Зазначимо, що з часів здобуття незалежності перехід до нової політичної системи в Україні не був підкріплений необхідною правовою культурою, тому Україна стрімко увійшла за даними міжнародних організацій до числа найбільш корумпованих країн світу [4]. Отже, рівень політичної культури громадян має безпосередній вплив на рівень поширеності корупції в державі. Якщо взяти до уваги той факт, що корупція з давніх часів була невід'ємним атрибутом державної влади, заходи, спрямовані на викорінення корупції одночасно призупиняють дію окремих механізмів функціонування чиновницького апарату, а за ними й усталені моделі ведення бізнесу, підприємницької діяльності, адже зникнення корупційних схем у таких сферах призведе до необхідних трансформацій у діяльності таких структур і побудови нових некорупційних відносин між ними. Тобто підвищення рівня політичної культури створить підстави для формування належного рівня соціальної культури суспільства взагалі.

Ефективним важелем тут буде виступати виховання належного рівня соціальної культури людей, які й будуть формувати необхідну громадську думку, що забезпечить політичну стабільність держави. У літературі вказується на невід'ємний зв'язок політичних перетворень з економічним і культурним розвитком суспільства [2, с. 25] й на необхідний ціннісно-культурний супровід процесу оновлення суспільства. На думку М. І. Михальченка, відчутти культуру як національну сутність можна лише з пізнанням специфіки національних відносин, які є одним з виявів системи суспільних відносин [2, с. 115].

Отже, застосування принципів культурологічної концепції протидії злочинності в українському суспільстві дозволить підвищити рівень політичної культури громадян, що має стати прогресивним напрямом реалізації сучасної антикорупційної політики. Ефективність антикорупційної політики в напрямі підвищення рівня політичної культури підтверджується й тим, що такі заходи сприятимуть формуванню культурного природного способу побудови відносин і в бізнесі, підприємницькій діяльності та економічній сфері в державі.

Висновки. По-перше, стає очевидним, що дослідження політичних аспектів корупції, стають украй актуальними останнім часом в Україні, а політична корупція заслуговує окремої уваги, адже вважається головною причи-

ною політичних криз у країні й перешкодою для реалізації шансу на здійснення внутрішньої модернізації й наближення до європейських стандартів.

По-друге, серед інших засобів протидії політичній корупції передусім слід виділити підвищення рівня професійності посадовців, запровадження принципу позапартійності професійної служби, активізацію діяльності політичних партій як провідника реалізації антикорупційної стратегії в Україні.

По-третє, особливої уваги в антикорупційній діяльності заслугоує введення інституту політичної відповідальності, обмеження інституту депутатської недоторканності, використання потенціалу ЗМІ як важливо-го важеля впливу на формування громадської думки.

І насамкінець зазначимо, що інтегруючим чинником у системі заходів протидії політичній корупції виступає рівень політичної культури громадян. Запровадження принципів доброчесності у сфері реалізації владних повноважень та реалізація інших просвітницьких заходів серед усіх верств населення буде сприяти вихованню належного рівня політичної культури всіх учасників політичних відносин та створить сприятливе підґрунтя для формування їх антикорупційної свідомості.

Використані джерела:

1. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії / Микола Іванович Мельник. – К., 2004. – 400 с.
2. Журавський В. С. Корупція в Україні – не політика / В. С. Журавський, М. І. Михальченко, О. М. Михальченко. – К.: Фенікс, 2007. – 408 с.
3. Закалок А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика / Анатолій Петрович Закалок. – у 3 кн. – Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.
4. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії [Електронний ресурс] / Центр Разумкова. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD111_ukr_1.pdf. – 24.03.2016 р.
5. Сафоненко А. О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства: дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02 / Андрій Олександрович Сафоненко. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2004. – 186 с.
6. Коновалов А. В. Перспективы реализации политической ответственности в антикоррупционном законодательстве / А. В. Коновалов // Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства: методологический, концептуально-теоретический, правовой, аналитико-прогностический аспекты. Межведомственный научный сборник. – Т. 2(40). – М., 2010. – С. 175–185.

Шведова А.Л. Актуальные вопросы противодействия политической коррупции в Украине

В статье определена важность исследования проблемы противодействия политической коррупции в Украине, приводится соответствующая система основных средств антикоррупционной деятельности, которая должна основываться на принципах «политической нейтральности» чиновников, их профессионализма, институтах политической ответственности, развитого парламентаризма, высокого уровня политической культуры служащих.

Ключевые слова: *политическая коррупция, противодействие, антикоррупционная деятельность, политическая культура.*

Shvedova G.L. Actual questions of counteraction of political corruption in Ukraine

In the article there were elucidated the importance of the research of problem of countering political corruption in Ukraine. A relevant system of leading measures of anti-corruption activities was determined, which has to be grounded on the principles of "political neutrality" of officials, their professionalism, the institutions of political responsibility, developed parliamentarism, the high level of political culture of officials.

Recently, the problem of corruption is getting more political significance. The importance of the analysis of the political aspects of corruption confirmed by the fact that counteraction of corruption crimes became a major political task of the state. Corruption is a threat of public administration, rule of law, social justice.

It was considered, that the most dangerous forms of corruption are in the countries that are in a process of political development.

The analysis of political corruption is worth a special attention. According to authoritative analytical services the political corruption is the main cause of political crises in Ukraine and the obstacle for chance to perform the internal modernization and approximation to European standards.

Political corruption is the abuse of political power for private benefit.

The increasing of level of officials professionalism is one of the important means of counteraction of political corruption.

It's worth to pay attention to the principle of "political neutrality" of professional service, which was declared in a legislation of the majority of foreign countries. Its content is to limit the impact on public officials of any parties, political movements or organizations and to limit the using of public service for a political career, including the involving inferiors in election campaign.

Political parties also play an important role in counteraction of political corruption. They have all the necessary levers of influence for implementation on policy through state legislative activity.

Institute of political responsibility is an important component in a system of counteraction of political corruption. Justice should be based on the principle of equality of everybody to law. It's means, that officials have to be criminally responsible with other citizens if they committed any crime, including corruption crime. On the other hand, for the adopting the unlawful political decision it has to be occur the political responsibility,

including the demotion of someone by impeachment. And the criminalization of such political acts is considered unacceptable in a view of the gist of the Institute of political responsibility.

Also the openness and independent media, the restrictions of Institute of parliamentary immunity are important factors in counteraction of political corruption.

But the integrating factor in a system of counteraction of political corruption is the political culture of citizens. The introduction of the principles of integrity and implementation the other educational activities among all the sections of population will contribute to the education of proper political culture of all participants of political relations and create a favorable ground for the formation of their anti-corruption awareness.

Key words: political corruption, counteraction, anti-corruption activities, political culture.

УДК 343.17

А. О. Шульга

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ЧИ ВИЙМКА? МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуто проблеми тимчасового доступу до речей і документів та виймки. Автор намагається визначити ті процесуальні критерії, які в моральному сенсі здатні переконати учасників кримінального провадження, що тимчасовий доступ до речей і документів повинен тлумачитися не тільки як захід забезпечення кримінального провадження, але, і як слідча дія (виймка).

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі дії, виймка, слідчий, прокурор, збирання та перевірка доказів.

Постановка проблеми. Кримінальний процесуальний закон України передбачає багато засобів збирання та перевірки доказів (слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії), перелік цих засобів зазначено у главах 20 та 21 КПК України. Але для всебічного та повного встановлення обставин кримінального провадження одних тільки слідчих дій виявляється недостатньо. У Кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК) передбачено й інші процесуальні засоби, які можуть сприяти збиранню та перевірці доказів. На нашу думку, це перш за все заходи забезпечення кримінального провадження. Згідно з ч.1 ст.131 КПК України ці заходи застосовуються для досягнення дієвості кримінального провадження. Відповідно до ч. 2 ст.131 КПК України ними є: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від просади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи. Але згідно з ч.1 ст.223 КПК України отримувати (збирати), перевіряти вже отримані докази в конкретному кримінальному провадженні можна тільки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (ст.246 КПК України). Проте у п. 15 КПК України (Тимча-